

ВІДОБРАЖЕННЯ МІЖКУЛЬТУРНОГО ДІАЛОГУ В ПОЕТИЧНІЙ СПАДЩИНІ МИКОЛИ ЗЕРОВА

Вступ. Микола Зеров (1890–1937) – один із засновників групи «київських неокласиків», поет і перекладач, чиє слово поєднувало українську традицію з надбанням давніх та європейських культур. Його лірика тяжіла до чіткості форми, інтелектуальної глибини і зверталася до сюжетів античності та світової літератури. Як зауважує О. Коцарев, твори М. Зерова вирізняються стрункістю, гармонійністю й особливою риторикою, наближеною до античного письменства [4]. Завдячуючи такій орієнтації, поезія М. Зерова слугує майданчиком міжкультурного діалогу, де переплітаються образи стародавніх авторів і європейських традицій з українським контекстом. Різні аспекти діалогу культур у творчій спадщині М. Зерова висвітлювали М. Борецький, В. Брюховецький, Г. Кочур, М. Сулима тощо. Спеціальну статтю цій проблемі присвятив В. Башманівський, щоправда зосередивши основну увагу на літературознавчому доробку Миколи Костянтиновича.

Мета. У цій роботі розглянемо, як у власних віршах поет веде такий діалог, звертаючись до античних сюжетів і європейських форм, і проілюструємо це цитатами з його поетичної спадщини.

Основний розділ. Сучасні науковці трактують базову дефініцію як «процес спілкування культур, у ході якого відбувається їх взаємна трансформація» [5, с. 162]. Однією з найпомітніших рис поезії Зерова було звернення до античної культури. Ще в ранній творчості, виявляючи захоплення античними авторами, він втілював іронічні, жартівливі перемовини з Геродотом і Фулідідом у циклі «Peri tu Thukididu». Водночас його вірші ставали «живими» міфологічними картинами в типовому

українському пейзажі. Наприклад, у оді «Трьом мандрівникам» він зображує друзів-студентів, котрі мандрують Україною, створюючи картину, що поєднує античний архетип подорожніх мудреців з національною ідеєю: «По долах Київщини рівних / По горах, балках, хуторах / Йде гурт філософів мандрівних / У механічних постолах (...) / Що то іде – іде Вкраїна» [3, с. 94]. Ці рядки показують, як давньогрецький образ «філософів-мандрівників» (нагадує собою грецьких мудреців у сучасному вбранні) сприйнятий українським простором («доли», «гори», «хутори»). Тут античний мотив мандрівників-філософів органічно поєднано з національним гаслом («іде Вкраїна»). Цитата ілюструє, що митець вплітає античні символи у власну поезію, перекидаючи своєрідні містки між епохами й культурами. Зауважимо, що назва збірки «Камена» (1924) також походить із давньоримського міфу – каменами римляни називали покровительок поезії, мистецтв і наук, що додатково підкреслює античне підґрунтя творів Зерова.

Культ античності у творах Зерова простежується і в конкретних сюжетних алюзіях. Так, у 1934 році вийшов його відомий сонет «Телемах у Спарті», де автор безпосередньо звертається до мотивів «Одіссеї». Як висновує академік І. Дзюба, у цьому творі «початковий рядок «На землю впала ніч, потемніли дороги» – усе-таки не алюзія на сучасність: далі йде чітке розгортання античного сюжету» [2, с. 64]. Тобто Зеров не просто відштовхується від канви давньогрецького епосу, а й майстерно відтворює атмосферу тієї доби в жорстких рамках свого твору. Поглянувши буквально на перший рядок сонета «На землю впала ніч, потемніли дороги», ми бачимо, що поет, згадуючи гекзаметри Гомера, розпочинає вірш мовою класичної епічної поезії й далі розгортає сюжет Телемахового візиту до Спарти. Зауважимо, що використання імені сина Одіссея Телемаха та відкрите посилення у назві твору одразу переносять читача у світ давньогрецьких міфів. Таким чином, у цьому сонеті міжкультурний діалог виявляється в прямому «спілкуванні» з античним текстом – поет

вводить давньогрецький сюжет у свою українську лірику.

Проводячи прямі паралелі між періодом правління в Афінах тридцяти тиранів й більшовицькою окупацією України (сонет «Oí triakonta»), поет висловлює сподівання, що і серед його співвітчизників рано чи пізно з'явиться свій Трасібул, який очолить народне повстання проти окупаційної влади. При цьому М. Зеров звертається з риторичним запитанням до української інтелігенції, закликаючи її долучитися до боротьби за національне визволення: «А ми? Де ж заступ нам на нашу гич, / І сапка на бур'ян, і лік на рани?» [3, с. 62]. «Так поет, – висновує М. Борецький, – постійно утверджує діалектичний зв'язок теперішнього з минулим, використовує минуле для аналізу сучасності, для її філософського осмислення...» [1, с. 194].

Будучи безпосередньо залучений до освітнього й наукового процесу, М. Зеров викладав латину, планував видання антологій та особисто перекладав твори античних поетів. Зокрема, до його «Вибраних творів» уміщені переклади Овідія, Катула, Марціала, Горація, Вергілія та інших греко-римських класиків. Навіть якщо ці переклади самі собою не є оригінальною поезією, то їхня тематика підкреслює орієнтованість перекладача на античний контекст і «вічні» тексти.

Окрім захоплення античністю, М. Зеров високо цінував і західноєвропейські культурні традиції. У його творчості чітко помітна любов до класичної європейської форми, – він відомий як майстер сонета (традиційного жанру європейської поезії), а також як перекладач текстів західноєвропейських класиків Ф. Петрарки, Й. Гете, Д. Байрона, П. Ронсара, Ш. Бодлера, Е. Верхарна тощо. Декларативно спираючись на західноєвропейський культурний досвід, у літературній дискусії 1925–1928 рр., М. Зеров виступав за повернення «до джерел» (Ad Fontes). Це гасло відображало погляд на українську літературу як на частину загальноєвропейської традиції. Також відомий його цикл «Сонетоїди», складений із «дружніх послань» українським колегам у формі сонетів, що є

зразком майстерного використання європейського жанру в українській поезії. У цих творах помітні тонкі алюзії на європейську класику та новітню літературу. Хоча прямих цитат із європейських мов у власних віршах Зерова небагато, сама художня та ідейна атмосфера його поезій невіддільна від західноєвропейської культурної та просвітницької традицій.

Висновки. Таким чином, у поезії Зерова встановлено багатоплановий міжкультурний діалог: цитати та мотиви давньогрецьких епопей співіснують із структурою і формою європейської поезії, а все це оздоблено українським колоритом і пронизано національними темами. Цитовані рядки з його віршів демонструють, як Зеров у своїй творчості органічно поєднує різні культурні пласти – від античних легенд до сучасних ідей. Крім того, увагу до формальної спадщини (сонет, латинські епіграми) та переклади античних авторів засвідчують тяглість і прагнення поета включити українську літературу у ширший контекст світової культури. Поетична спадщина Миколи Зерова є виразним прикладом міжкультурного діалогу в українській літературі початку ХХ століття. Його твори демонструють, що навіть у добу тоталітаризму зразки всесвітньої класики могли переживати відродження в національному контексті. При цьому майстер слова не просто переймав класичні сюжети, але й творив по-новому на їхньому ґрунті. Він послідовно втілював у життя ідею «до джерел», повертаючись до грецьких і римських шедеврів, щоб збагатити український поетичний словник. Отже, у віршах Зерова сполучення «античного» і «європейського» не є чужорідним нашій культурі – навпаки, у його випадку ці пласти взаємно збагачують один одного, розширюючи горизонти української поезії.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Борецький М. І. Античні образи і мотиви в поезії Миколи Зерова. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Іван Франка. Філологія.*

1998. № 1. С. 190–200.

2. Дзюба І. М. Зеров Микола Костянтинович. *Дух і Літера*. 2012. № 24. С. 37–68.

3. Зеров М. К. Твори: В 2 т. / упор. Г. П. Кочур, Д. В. Павличко. Київ: Дніпро, 1990. Т. 1. 844 с.

4. Коцарев О. Антична актуальність Зерова. *Україна молода*. 21.04.2015. URL: umoloda.kyiv.ua (дата звернення 10.04.2025).

5. Хамітов Н. Діалог культур. *Філософський енциклопедичний словник* / гол. редкол. В. І. Шинкарук. Київ: Абрис, 2002. С. 162.